

آموزه‌های نسفی

ترجمه، توضیح و شرح «عقاید نسفیه» علامه سعدالدین تفتازانی
تصحیح: دکتر احمد حجازی السقا

مترجمان: دکتر علی جان بزرگی و دکتر علی همت خلیلی

حریم دانش

سرشناسه : تفتازانی، مسعود بن عمر، ۷۲۲ - ۷۹۲ هـ.ق.

عنوان و نام پدیدآور: آموزه‌های نسفی/ترجمه، تصحیح و شرح عقاید نسفیه علامه سعدالدین تفتازانی

مشخصات نشر : تهران: حریم دانش، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری : ۱۸۰ ص.

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۰۶-۶۴-۸

وضعیت فهرست نویسی: فیای مختصر

یادداشت : فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است

شناسه افزوده : جان بزرگی، علی، ۱۳۳۷ -

شناسه افزوده : خلیلی، علی همت، ۱۳۴۲ -

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۹۲۱۱۵

عنوان کتاب: آموزه‌های نسفی

مترجمان: دکتر علی جان بزرگی و دکتر علی همت خلیلی

ویراستار: زینب جان بزرگی

طراح روی جلد: حورا جان بزرگی

ناشر: حریم دانش

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۴

قیمت: ۱۵۰,۰۰۰ ریال

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۰۶-۶۴-۸

کلیه حقوق چاپ و نشر برای انتشارات حریم دانش محفوظ می‌باشد.

مرکز پخش: میدان انقلاب، ضلع جنوب شرقی میدان انقلاب، پلاک ۱۱ جدید، کتابفروشی

گلریزان. تلفن: ۶۶۹۷۶۲۳۰ - ۹۱۲۳۴۶۰۸۵۹

فهرست

۹		بیشگفتار مترجمان
۲۱		مقدمه احمد حجازی السقا بر کتاب
۲۳		شارح عقائد نسفیه کیست؟
۲۷		احکام شرعی
۲۸		علم فقه، اصول فقه و علم کلام
۳۰		سبب پیدایش دانش کلام
۳۳		ماهیت حق چیست؟
۳۶		اسباب دانش
۴۵		جهان با همه اجزای خود، حادث است
۵۲		پدیدآورنده همه جهان، خداست
۶۲		دانش خدا
۷۸		تکوین صفت ازلی خداوند متعال
۸۴		دیدن خداوند متعال
۱۰۱		بنده خدا، به آنچه در توانش نمی باشد، مکلف نیست
۱۰۳		مقتول به اجل خویش می میرد
۱۰۵		خداوند متعال، هر که را بخواهد گمراه، و هر که را بخواهد هدایت می کند
۱۰۶		آنچه برای بنده خدا شایسته تر است، بر خداوند متعال واجب نیست
۱۰۸		عذاب قبر و نعمت های آن حق است
۱۱۱		وزن حق است
۱۱۱		کتاب {نامه اعمال}

- ۱۱۲..... پرسش {در قبر}.....
- ۱۱۲..... حوض حق است.....
- ۱۱۳..... صراط حق است.....
- ۱۱۳..... بهشت و جهنم حق است.....
- ۱۱۵..... گناهان کبیره.....
- ۱۲۰..... شفاعت پیامبران و نیکوکاران.....
- ۱۲۳..... ایمان.....
- ۱۳۰..... ایمان و اسلام یکی هستند.....
- ۱۳۴..... فرستادن پیامبران.....
- ۱۳۸..... تعداد پیامبران.....
- ۱۴۰..... فرشتگان خدا.....
- ۱۴۲..... کتاب های آسمانی.....
- ۱۴۲..... معراج.....
- ۱۴۴..... کرامات اولیای خداوند.....
- ۱۴۶..... فاضل ترین انسان پس از پیامبر اسلام.....
- ۱۴۹..... خلافت پس از پیامبر اسلام.....
- ۱۴۹..... وجوب نصب امام.....
- ۱۵۲..... شرایط نصب امام.....
- ۱۵۶..... نمازگزاردن به جماعت و پشت سر هر نیکوکار و بدکار.....
- ۱۵۷..... یاد کردن از همه افراد صحابه به نیکی.....
- ۱۵۹..... شهادت به بهشتی بودن ده نفری که توسط پیامبر مزده داده شده اند.....

- ۱۵۹..... مسح کشیدن بر روی کفش درسفر و حضر
- ۱۶۰..... حکم نبیذ خرما
- ۱۶۱..... ولی خدا به جایگاه پیامبران نمی رسد
- ۱۶۱..... اوامر و نواهی از بنده خدا ساقط نمی شود
- ۱۶۲..... نصوص کتاب و سنت بر ظواهرشان حمل می شود
- ۱۶۴..... نا امیدی از رحمت خدای متعال کفر است
- ۱۶۵..... هیچ یک از اهل قبله کافر نیستند
- ۱۶۵..... تصدیق کاهن، کفر است
- ۱۶۶..... معدوم، چیزی نیست
- ۱۶۷..... دعای زندگان برای مردگان و صدقه دادن برای آنها
- ۱۶۷..... خداوند متعال دعاها را اجابت می کند
- ۱۶۹..... شرط های وقوع قیامت
- ۱۷۰..... مجتهد در استنباط احکام هم اشتباه می کند و هم رأی درست را درمی یابد
- ۱۷۲..... پیامبران بشری از پیامبران ملائکه برترند
- ۱۷۶..... کتابنامه
- ۱۷۸..... منابع عربی
- ۱۷۹..... منبع انگلیسی

پیشگفتار مترجمان

دو سال پیش یکی از دوستان اندیشمند پیشنهاد ترجمه متن کلامی اشعری "شرح العقائد النسفیة" را به ما ارائه داد و به دنبال پذیرش مشتاقانه ما نسخه‌ای از کتاب را که به شرح تفتازانی و تحقیق دکتر احمد حجازی السقّای مصری (انتشارات مکتبه الکلیات الأزهریه) بود، برایمان آورد.

نویسنده حنفی مذهب کتاب، "ابوحفص نجم الدین عمر بن محمد بن احمد بن اسماعیل بن لقمان نسفی" از دانشمندان بزرگ حنفی و متکلم اشعری بوده است که در سال ۴۷۱ ه.ق/ ۱۰۷۸ م، در نسف به دنیا آمده و در سال ۵۶۰ ه.ق/ ۱۱۶۵ م، در سمرقند وفات یافته است. به سبب نبوغ و استعدادش در فقه، کلام، تفسیر، ادبیات و شاعری، درباره‌اش گفته‌اند که جنّ و انس را آموزش می‌داده است و از این رو او را "مفتی الثقلین" نامیده‌اند. (تبریزی مریوانی: ۱۳۹۲: ص ۱۷)

اهمیت ترجمه این کتاب در زمان کنونی این است که:

- از کتاب‌های درسی حوزه علمیه اهل سنت است.
- در دانشگاه آزاد اسلامی کردستان در مقطع کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی تدریس می‌شود.
- در رشته فقه شافعی دانشکده الهیات دانشگاه تهران و دانشگاه کردستان از دروس آموزشی است. (همان منبع)

- متن مختصر عقاید نسفی، کتاب درسی دانش آموزان سال ششم آموزشگاه‌های عراق است. (همان: ص ۱۳)
- شرح عقاید نسفیه با این که یک متن کلاسیک است اما در جهان اسلام و در زمان کنونی حائز اهمیت و تاثیرگذار است.
- روش آموزش این متن به شیوه "پرسش و پاسخ" (Cathecism) است که روشی تاثیرگذار در بین روش‌های آموزشی است.
- از اهمیت این کتاب این است که در اروپا نیز تحت عنوان "اصل اعتقاد نامه" (The pillar of Creed) و توسط "کرتون" حدود سال ۱۸۴۳ چاپ شده است. (حلبی: ۱۳۹۳: ص ۸)
- تنها کتابی است که از میان آثار متعدد نجم الدین نسفی چاپ شده است. (همان منبع)
- ترجمه این اثر و مانند این توسط مترجمان شیعه گامی است جهت اتحاد جهان اسلام و ایجاد گفت‌وگو کتبی و در نتیجه تقویت مناسبات انسانی-اعتقادی.
- به انزوا راندن خوانش‌های افراطی خشن و ضد اخلاقی از دین چون: طالبان (در افغانستان و پاکستان)، داعش (دولت اسلامی عراق و شام در سوریه و عراق)، بوکوحرام (در آفریقا) و...
- ترویج چهره منطقی و مهربان از اسلام و گامی در جهت تقریب مذاهب مسلمانان و فایده‌های دیگر.

لازم به ذکر است که مسلمانان به لحاظ فقهی و از نظر فروع دین به مذهب‌هایی چون: جعفری، زیدی، ... (شیعه) و حنفی، شافعی، مالکی و حنفی (سنی) تقسیم شده‌اند. همچنین از نظر اصول اعتقادات و مسائل کلامی نیز به: شیعه، معتزله، اشاعره و مرجئه تقسیم شده‌اند.

عده‌ای از علمای اسلام خوارج و مذهب باطنیه (شیعه اسماعیلی) را نیز از مذاهب کلامی اسلامی به شمار آورده‌اند. (مطهری: ۱۳۶۲: ص ۱۵۱ به نقل از عبدالرحمن بدوی) علم کلام، علم اصول عقاید است که در آن از ذات و صفات خدا و مبدأ و معاد براساس قانون اسلام بحث می‌کند. (جرجانی: ص ۸۰).

اعتقادات کلامی معتزله شامل پنج اصل به شرح ذیل است:

۱. توحید (یگانگی خدا)،
۲. عدل (دادگستری خدا)،
۳. وعده و وعید (وعده پاداش به مومنان و وعید مجازات به گناهکاران)،
۴. منزلت بین منزلتین (یعنی کسی که مرتکب گناه کبیره می‌شود و مثلاً دروغ می‌گوید نه مؤمن است و نه کافر، بلکه فاسق است که فسق حالتی بین کفر و ایمان است)،
۵. امر به معروف و نهی از منکر (مطهری: ۱۳۶۲: ص ۱۵۴)

کتاب معروف قاضی عبدالجبار تحت عنوان «الأصول الخمسه» در همین زمینه تألیف شده است. (مطهری)

معتزله، اصحاب "واصل بن عطاء الغزال بودند که از مجلس حسن بصری {به خاطر اختلاف عقیده} اعتزال و دوری جست. (جرجانی: ص ۹۷) معتزله در اواخر قرن اول یا اوایل قرن دوم هجری پیدا شدند و در حدود اواخر قرن سوم و اوایل قرن چهارم هجری، ابوالحسن اشعری (متوفی ۳۳۰ ه.ق) شاگرد برجسته قاضی عبدالجبار معتزلی از مکتب اعتزال دوری گزید و اعتزال نمود. (مطهری: ص ۱۶۹) مکتب اشعری تحولاتی یافت و به ویژه که توسط ابوحامد امام محمد غزالی رنگ عرفانی به خود گرفته و رنگ کلامی‌اش تضعیف شد و به دست امام فخر رازی به فلسفه نزدیک شد.

پاره‌ای از عقاید اشاعره به شرح ذیل است:

۱. عدم وحدت صفات خدا با ذاتش.
 ۲. صاحب اختیار نبودن انسان (جبر).
 ۳. حسن و قبح افعال ذاتی نیست بلکه شرعی است.
 ۴. رعایت لطف کردن خدا بر بنده اش واجب نیست.
 ۵. خداوند در قیامت با چشم دیده می شود.
 ۶. فاسق مؤمن است. (به خلاف عقیده خوارج که فاسق را کافر، و به خلاف معتزله که فسق را منزلت بین کفر و ایمان می دانند) (همان: صص ۱۷۰-۱۷۱)
- اصول اعتقادات کلامی شیعه نیز پنج اصل به شرح ذیل است:

۱. توحید و یگانه بودن خدا.
۲. عدل و دادگستری خدا.
۳. نبوت و پیامبری.
۴. امامت و رهبری.
۵. معاد.

شیعه در اختیار و آزادی، تا حدودی با معتزله شباهت دارد اما بین جبر اشعری و تفویض معتزلی معتقد به حد وسط است. (لا جبر و لا تفویض بل امر بین الامرین) (همان: ص ۱۸۱)

شیعه معتقد است که خداوند هرگز با چشم دیده نمی شود، نه در این دنیا و نه در جهان آخرت. شیعه در مؤمن بودن فاسق با اشاعره هم آوا و با خوارج که فاسق را کافر می دانند و همچنین با معتزله که فسق را منزلتی بین کفر و ایمان می دانند، مخالف است. (همان: ۱۸۳)

بسیاری از اهل سنت و به دنبال آنان مستشرقین، شیعه را از پیروان معتزله دانسته اند، با این که مذهب شیعه مستقل بوده و ارتباطی با معتزله ندارد. (بی آزار شیرازی: ۱۳۸۷: ص

مرجئه که خود به چهار صنف تقسیم شده‌اند (مرجئه خوارج، قدریه، جبریه، خالصة) در پاره‌ای از مسائل مربوط به امامت با خوارج موافق هستند. مرجئه از «إرجاء» با توجه به دو معنای آن گرفته شده است:

۱. به معنی تأخیر و مهلت دادن است: (قالوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ أَعْرَافُ آيَةُ ۱۱۱)

۲. به معنی امید دادن است.

بر این اساس، گناه به ایمان آسیبی نمی‌رساند، کما این که طاعت برای کفر سودمند نیست. گفته شده است که مرتکب گناه کبیره حکمش به روز قیامت تأخیر می‌افتد و هیچ کس حق ندارد در باب بهشتی بودن یا جهنمی بودن افراد در این دنیا حکم کند. همچنین در معنی إرجاء گفته شده عقب افتادن مقام حضرت علی (رض) از خلیفه اول به خلیفه چهارم است که در این صورت شیعه و مرجئه دو فرقه متقابل یکدیگر به حساب می‌آیند. (شهرستانی: ج ۱: ص: ۱۳۹) گفته‌اند که مرجئه فرقه‌ای از مسلمان و از یاران معاویه و طرفداران حکومت آل ابوسفیان بودند. آنها معتقد بودند که همین که اهل قبله به ظاهر به اسلام اقرار کنند، مؤمن هستند و هر کس که به امامت مسلمین انتخاب شد هر چه که بگوید باید پذیرفت. وجه تسمیه مرجئه از آیه ۱۰۷ سوره توبه گرفته شده است. (و آخرون مرجون لأمّ الله إِمَّا يَعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) (فرهنگ معین: ج ۶: ص ۱۹۴۹) علم کلام در مسیحیت تحت عنوان «تئولوژی» مطرح است. ویرجیلیوس فرم در دائره المعارف دین، واژه تئولوژی را از ریشه یونانی «تئو» دانسته و این دانش را یک دیسیپلین و نظم دانسته است. فرم این دانش را شاخه‌ای از فلسفه می‌داند که خدا و پرسش‌های مربوط به او را پاسخ می‌دهد. (فرم: ۱۹۴۵: ص ۷۸۳) بنابراین چنین می‌توان برداشت نمود که علم کلام دانشی است که از برخورد وحی با فلسفه‌های بشری شکل گرفته و به وجود آمده است. نخستین ردبای وحی که با نبوت حضرت ابراهیم (ع) مشاهده می‌شود، در